

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ТА АНАЛІЗ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ КРАЇНИ

Рівень диференціації доходів є важливою характеристикою рівня та якості життя населення країни, а тенденції розвитку даного показника впливають на рівень благополуччя населення й темпи соціально-економічного розвитку країни. Так, висока ступінь диференціації населення за рівнем доходів при тенденції до її зростання призводить до посилення нерівномірності розподілу населення за даним показником, що є причиною соціальної нестабільності в суспільстві.

Актуальність проблеми, яка розглядається, обумовлена тим, що ступінь диференціації доходів населення в українському суспільстві в останній час має тенденцію до підвищення, зростає поляризація населення за доходами: багаті стають ще багатшими, а бідні – бідніше. Даний факт підтверджують основні показники оцінки диференціації доходів: коефіцієнт (індекс) Джині (I_G), коефіцієнт фондів (K_Φ) та децильний коефіцієнт диференціації (V_d), динаміку яких наведено в табл. 1 [3].

Таблиця 1
Динаміка показників диференціації грошових доходів населення України

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
I_G	0,274	0,263	0,248	0,250	0,240	0,243	0,244
K_Φ , разів	6,0	5,7	5,1	5,2	4,9	5,0	4,9
V_d , разів	3,7	3,0	2,9	2,9	2,8	2,8	2,8

Як видно з даних табл. 1, за останній час індекс Джині має тенденцію до підвищення, у той час, як коефіцієнт фондів та децильний коефіцієнт диференціації доходів населення - знижуються. В умовах реального посилення диференціації населення за рівнем доходів, яке спостерігається в країні, можна відмітити, що індекс Джині є більш універсальним показником нерівності в доходах, ніж фондовий та децильний коефіцієнти [6]. З економіко-статистичної точки зору це пояснюється тим, що індекс Джині повністю враховує розкид значень ознаки варіаційного ряду розподілу населення за 10%-ми групами за рівнем доходів, у той час, як коефіцієнт фондів та децильний коефіцієнти враховують лише розкид між крайніми децильними групами (мінімальні доходи 10% найбагатшого населення та максимальні доходи 10% найбіднішого населення). У той же час, необхідно підкреслити, що останні два коефіцієнти є

більш інформативними й наочно показують розшарування населення за рівнем доходів. У зв'язку з цим, децильний коефіцієнт фондів включено до системи показників, за якими оцінюють рівень економічної безпеки країни. Так, якщо значення даного коефіцієнту перевищує 6-7 разів, то країна має ризик втратити безпеку за соціальною складовою, а оптимальним вважається значення коефіцієнту – 4,5 рази.

Як показує аналіз інформації Державної служби статистики України, за останній час спостерігається зростання сукупних доходів населення, як номінальних, так і реальних, але, зростання доходів не супроводжується зниженням рівня їх диференціації. В результаті маємо, що при високому рівні доходів населення, рівень бідності (доля населення з доходами нижче 60% або 50% медіанного середньодушового доходу) підвищується.

Всі фактори, які сприяють зростанню або зниженню рівня бідності та диференціації доходів населення, можна поділити на 3 групи: соціально-економічні, індивідуальні та непередбачувані [5]. Зазначені групи факторів диференціації доходів населення сприяють поляризації суспільства, що негативно впливає на якість життя населення.

Отже, рівень та розподіл доходів у суспільстві впливають на успішність заходів держави в сфері забезпечення внутрішньої економічної безпеки, а саме зниження нерівномірності регіонального розвитку, підвищення інноваційної та інвестиційної активності, покращення рівня життя населення тощо. Аналіз праць вчених з даної проблематики показує, що в сучасних умовах основна увага приділяється оцінці впливу диференціації доходів населення саме на соціальні процеси та якість людського розвитку [2]. Так, в дослідженні «Нерівність доходів та соціальна дисфункція» [7], виявлено наступний взаємозв'язок між диференціацією доходів та соціально-демографічними показниками: в країнах з високою диференціацією доходів середня тривалість життя на 5-10 років нижче аналогічного показника в країнах з помірною або низькою диференціацією.

Важливим джерелом інформації щодо розшарування населення за рівнем доходів є дані, отримані в результаті щоквартального проведення вибіркового обстежень домогосподарств та самооцінки домогосподарствами рівня своїх доходів. Так, за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2017 року [4], маємо, що у

2016 році не відбулося значних змін в структурі оцінок домогосподарствами стану свого добробуту. Більше половини респондентів (52%) оцінили рівень своїх доходів як достатній, близько 4% домогосподарств повідомили, що не змогли забезпечити навіть достатнє харчування, серед багатодітних домогосподарств частка таких домогосподарств зменшилась на 8 в.п. і склала 6%.

За даними опитування домогосподарства вказали, що для того, щоб не відчувати себе бідними, в середньому кожній особі на місяць потрібно: 23% - дохід у розмірі 4000–5000 грн, 16% - дохід у межах 9000–10000 грн.

Для дослідження критеріїв визначення середнього класу як основи стабільного розвитку суспільства, при проведенні обстеження респондентам було запропоновано визначити розмір середньодушового грошового доходу на місяць, який за їхньою думкою відповідає мінімальній межі майнового становища середнього класу (від 6000 до 22000 грн). Незалежно від типу домогосподарства (з дітьми, без дітей, у сільських та міських поселеннях) найбільша частка опитаних (у середньому близько 30% домогосподарств) вказали дохід у розмірі понад 22000 грн на місяць. Наступним за ступенем поширення оцінок був дохід в межах 8000–10000 грн, який вказали 18% респондентів.

Дослідження питань суб'єктивної бідності та соціальної самоідентифікації домогосподарств показало, що 74% респондентів віднесли себе до бідних (у 2015р. – 72%), 25,5% – до небідних, але ще не представників середнього класу (27%), 0,5% – до представників середнього класу (0,7%), і жоден з респондентів не вважав себе заможним.

В умовах побудови соціально орієнтованого суспільства, заходи держави повинні спрямовуватись на формування соціальної моделі економіки. Як показав проведений аналіз, значення соціально-економічних показників в Україні не за всіма параметрами відповідають критеріям соціальної моделі (табл.2). [1,3]

Таблиця 2

Відповідність соціально-економічних показників України параметрам соціальної моделі економіки

Найменування показника	Значення	
	Соціальна модель	Україна у 2017 році
Витрати суспільства на заробітну плату	40-60% від ВВП	38% від ВВП
Витрати на систему соціального захисту	не менше 20-25% ВВП	11,1% від ВВП
Витрати на охорону здоров'я	7-9% ВВП	4,0% від ВВП
Витрати на освіту	4-6% ВВП	7,2% від ВВП
Диференціація доходів населення	Коефіцієнт фондів менше 10 разів	5 разів

Виходячи із наведених в табл. 2 даних, маємо, що в Україні розвивається така модель економіки, при якій забезпечується перерозподіл соціальних витрат на користь найбільш вразливих груп населення та скорочення соціальних трансфертів домогосподарствам, які мають дохід вище прожиткового мінімуму. Ці заходи не сприяють підвищенню якості життя населення країни.

Сучасне українське суспільство знаходиться в пошуку шляхів зниження рівня диференціації доходів населення, серед яких найбільш доцільними є:

зміна структури розподілу ВВП на користь оплати праці, підвищення її долі у ВВП;

розширення переліку товарів та послуг, які включаються до складу мінімальної споживчої корзини, до рівня забезпечення сучасних соціальних потреб людини;

встановлення мінімального розміру оплати праці не нижче рекомендованого Міжнародною організацією праці стандарту – 130% від величини прожиткового мінімуму;

встановлення верхнього порога заробітної плати для деяких категорій спеціалістів та можливі межі перевищення їх доходів над середніми доходами робітників певної організації чи виду економічної діяльності.

Отже, для інноваційного розвитку економіки країни необхідно підвищувати рівень та якість життя населення. Для цього необхідно регулювати доходи населення, щоб знизити їх поляризацію та стабілізувати соціальну напругу в суспільстві.

Список літератури

1. Видатки бюджету України (за функціями). [Електронний ресурс]. Доступно: <http://cost.ua/budget/expenditure/>. Дата звернення 11.03.2018.
2. Т. Лукьянчикова, Т. Ямщикова, «Теория и реальность социального неравенства», *Економист*, № 11, с. 28-35, 2016.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. Дата звернення 11.03.2018.
4. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів, *Статистичний збірник*, Київ, 2017. - 77 с.
5. Е. А. Стукаленко, «Дифференциация доходов населения: причины и последствия», *Вестник Омского университета. Серия «Экономика»*, № 1, с. 183–187, 2014.
6. А. В. Суворов, Г.М. Сухорукова, В.Н. Иванов, О.Н. Болдов, Т.А. Моисеева, «Проблемы факторного анализа дифференциации доходов населения». [Електронний ресурс]. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/v/problemy-faktornogo-analiza-differentsiatsii-dohodov-naseleniyu>. Дата звернення 14.03.2018.
7. Wilkinson R. G., Pickett K. E. «Income Inequality and Socia Dysfunction», *Annual Review of Sociology*, Vol. 35, pp. 493-511, 2009. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.equalitytrust.org.uk/sites/default/files/social-dysfunction.pdf>. Дата звернення 14.03.2018.